

Med landbrugets tilbagegang i andelen af befolkningen og bøndernes svagere parlamentariske repræsentation er teknikken i mindre og mindre grad blevet indført »på bønderes vilkår«. Det er naturligvis et interessant spørgsmål om den teknologiske indstilling i de senere år blot er en genopblomstring af »bondelinjen« – måske vil man også om hundrede år trække på smilebåndet over fortiden – eller om der er tale om en anderledes fundamental bekymring for hvad udviklingen vil føre til for os allesammen. Hamilton lancerer dette spørgsmål med sin ironiske titel, men giver ikke selv noget svar.

Forf. har ikke følt behov for at udbrede sig meget om sin placering inden for de teknologihistoriske skoledannelser, men redegør dog kort for hvordan hans arbejde kan ses som et eksempel på »eksternalistisk« teknologihistorie. Teknikkens basale egenskaber ses som et lukket felt. I stedet fokuseres der på hvordan den modtages og håndteres.

Afhandlingen bygger på et stort og veldokumenteret materiale. De mange referater af forslagenes vej gennem systemet og deres behandling i rigsdagen er desværre kedelige og trættende at læse, nok især for en læser der ikke har noget stort almindeligt beredskab i forhold til svensk politisk historie. Men problemstillingen, synsvinklen og konklusionerne er interessante. Det er et stort plus i den samlede vurdering at Hamilton i så høj grad formår at vise både stabiliteten og forandringen i de strukturer han analyserer, uden at lægge overdreven vægt på hverken den ene eller den anden side.

Jan Pedersen

FRANK ALLAN RASMUSSEN: Teknologi. Centraladministrationens behandling af teknologisager 1816-1996. Administrationshistoriske studier nr. 14, Rigsarkivet 1998, 284 s., ill., kr. 200.

Man skal ikke lade sig narre af titlen. Der er ret beset mere tale om et hjælpemiddel end et studie, og betegnelsen teknologi kan absolut ikke strækkes til at dække hele indholdet. Men, som det fremgår af de to forord, teknologihistorie er i vælten, og det kan meget vel have lettet fremkomsten af dette arbejde, der sandelig er af interesse for langt videre kredse end som så.

Indholdsmæssigt drejer det sig om en nøgle til at finde frem til materiale om industri, handel, søfart samt patentsager, og det går på tværs med henvisninger til Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, Indenrigsministeriet, Udenrigsministeriet, Handelsministeriet og Industriministeriet. Afsnit for afsnit bliver der redegjort for den administrative opbygning, for de hjælpemidler, der står til rådighed, og med velvalgte eksempler demonstreres, hvordan en undersøgelse i praksis gribes an. Det er ikke lystlæsning at pløje bogen igennem fra ende til anden, men mange vil kunne drage nytte af den. I en række tilfælde udvides den kronologiske ramme bagud til 1700-tallet, man får redegjort for rentekammersystemet og kancellisystemet, der er i tillæg rækkevis af staldfiduser fra den erfarne forfatter, og man er således milevidt fra de alt for indforståede indledninger, som præger mange ældre, trykte registraturer, der alle dage har ladt nybegyndere i stikken. Den ikke-arkivvante får i dette tilfælde endda til allersidst en vejledning i at udfylde en låneseddel!

En anden nyttig foreteelse er de mange illustrationer i form af gengivelser af tegninger og dokumenter. De sidste bringer – implicit – en advarsel om, at det ældre materiale kræver visse læsefærdigheder. Men så kan man jo træne gotisk skrift ved hjælp af denne bog, hvortil dog temmelig ofte behøves en lup, hvad

tillige gælder flere af de nyttige bilag.

Et af disse bilag har sit helt eget præg, idet det består af en ikke mindre end 61 sider lang registratur over de kommercekollegiekontorer, som uden brud fortsatte i det forenede Generaltoldkammer- og Kommercekollegiums regi i tiden 1816 til 1848. Sådan noget hører egentlig hjemme i serien Vejledende Arkivregistraturer – konkret er der tale om en fortsættelse af VA XXII fra 1884. Udmærket er det da, at der publiceres en sådan fortegnelse over løbenumrene 2158-4201, men man kan frygte, at det bliver sværere end nogensinde helt og aldeles at få afløst denne registraturseries håbløst forældede bind II, der udkom i 1892.

Anders Monrad Møller

HARRY HAUE, ERIK NØRR og VAGN SKOVGAARD-PETERSEN: *Kvalitetens Vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998*. Undervisningsministeriet, 1998. 477 s.

Som mange vil huske, fejrede Undervisningsministeriet i 1998 150 års jubilæum for oprettelsen af statens centrale pædagogiske tilsyn, dengang kaldet Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler. Professor J.N. Madvig blev den første Undervisningsinspektor. I forbindelse med jubilæet udsendtes et festskrift på 477 sider med den programmatisk titel »Kvalitetens vogter«, en gennemgang af udviklingen fra Professor J.N. Madvig til direktør Uffe Gravers Pedersen. Forfatterne er tre meget erfarne og kompetente skole- og uddannelseshistorikere. Arkivar Erik Nørr tager sig på ca. 150 sider af tiden fra 1848 (og lidt før) til 1888, professor Vagn Skovgaard-Petersen nøjes med 50 sider til perioden 1888-1945, og endelig skildrer lektor Harry Haue udviklingen efter 1945.

Bogen har en undertitel »Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998«. Det må betyde, at tanken hos dem, der bestemte titlen, har været, at det absolutte fokus skulle være det statslige tilsyn. Denne tanke er uden nogen tvivl bedst realiseret af Erik Nørr, hvis hovedkilde ganske klart har været inspektionens arkiv og i høj grad også Madvigs personlige optegnelser. Nørr kommer selvfølgelig også ind på forhold på et antal enkelte skoler, men helt overvejende set gennem inspektionens briller. Vagn Skovgaard-Petersen har i og for sig samme hovedanliggende i sit afsnit, men dels er det langt kortere, og dels er en væsentlig del forståeligt nok en genanvendelse af hans disputats fra 1976, mens afsnittet om tiden 1906 til 1945 bliver ret kursorisk. Endelig er fokus i Harry Haues meget interessante afsnit væsentlig bredere, idet han har valgt udover det pædagogiske tilsyns historie i perioden også at gøre meget ud af den almindelige samfundsudvikling, herunder særligt forandringerne inden for den stærkt voksende uddannelsessektor.

I 1848 var tilsynet med de lærde skoler nok i institutionel forstand blevet frigjort fra det direkte tilknytningsforhold til Universitetet, men relationen var dog stadig meget tæt indtil 1906, idet alle medlemmerne af Undervisningsinspektionen var professorer på Universitetet eller Den Polytekniske Læreanstalt. Madvig var stort set alene om arbejdet i sin periode frem til 1875. Denne tid var præget af et forholdsvis lille antal skoler.

Madvig havde et meget omfattende personkendskab, han havde således på et tidspunkt undervist alle rektorer ved de lærde skoler, og han blandede sig i stort og småt på skolerne. Han medvirkede eller besluttede i mange ansættelses- og afskedigelsessager, han gav råd eller direktiver i pædagogiske anliggender, tog